

ภาคผนวก

๑. ตัวอย่างการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร)

ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์^๑อาจารย์ ๒ ท่าน ที่เป็นผู้ดูแลเด็กนักเรียน ๒ โรงเรียน ไปร่วมทำกิจกรรมในโครงการ “อัมบุญ ๘๘๘ วัด” ของวุฒิสภา^๒ ที่วัดอุดมธานี (พระอารามหลวง) ต.บ้านใหญ่ อ.เมือง จ.พิจิตรนครนายก^๓ คือ

(ก) อาจารย์อุบล : โรงเรียนเมืองนครนายก คมนักเรียน จำนวน ๒๐๐ คน

(ข) อาจารย์ณรงค์ชัย : โรงเรียนนครนายกวิทยาคม คมนักเรียน จำนวน ๘๕ คน

จากการสัมภาษณ์ ทราบว่า เด็กนักเรียนทั้ง ๒ โรงเรียน มีการประกอบกิจกรรม๑ อย่างร่วมกัน คือ พิธีบูชาพ่อถวายพ่อหลวงคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ซึ่งมีครู อาจารย์เป็นตัวแทนผู้ปกครองทั้งหมด ให้นักเรียนกราบแสดงความกตัญญูทเวที ในคืนวันที่ ๕ ก.ค. ๒๕๕๔ และกิจกรรมตักบาตรพระของครูและเด็กนักเรียนทั้งหมด ในเช้าวันที่ ๑๐ ก.ค. ๒๕๕๔ และต่อทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมด้วยการร่วมสวดมนต์ ทำสมาธิ พระสงฆ์แสดงธรรม และกล่าวมนักเรียนให้ปญญาตนเป็นเด็กดี มีความกตัญญูทเวทีต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง

ภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมทั้งหมด เด็กนักเรียนมีตัวแทนกลุ่ม กล่าวแสดงความรู้สึกในการปฏิบัติกิจกรรมเหล่านี้ ใน ๓ ประเด็น ได้แก่ ๑. ประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมมีอะไรบ้าง ๒. จะนำไปใช้ที่โรงเรียนได้อย่างไรบ้าง และ ๓. จะนำไปใช้ที่บ้านได้อย่างไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ทั้ง ๒ ท่าน ทำให้ทราบว่า ทำทีของนักเรียนในพิธีบูชาพ่อ มีความซาบซึ้ง ประทับใจ นักเรียนบางคนถึงกับน้ำตาซึม และในการเปิดเผยความรู้สึกและคำตอบคำถามใน ๓ ประเด็นของตัวแทนนักเรียนทั้งชายและหญิง เป็นไปในทางบวก เช่น

^๑ทางโทรศัพท์ ในวันอาทิตย์ที่ ๑๐ ก.ค. ๒๕๕๔ เวลา ๑๕.๑๐ น.-๑๕.๔๕ น. โดยผ่านการแนะนำจากพระสงฆ์ผู้เป็นกัลยาณมิตรของผู้วิจัย ที่ได้ไปร่วมดำเนินการในพิธีบูชาพ่อแก่เด็กนักเรียน ในวันเสาร์ที่ ๕ ก.ค. เวลา ๒๐.๓๐ น.-๒๑.๓๐ น. และร่วมพิธีตักบาตรของเด็กนักเรียนในเช้าวันอาทิตย์ที่ ๑๐ ก.ค. เวลา ๖.๓๐ น. ด้วย.

^๒เป็นโครงการที่วุฒิสภาร่วมกับสำนักพุทธศาสนาแห่งชาติ (สพศ.) สนับสนุนให้เยาวชนปฏิบัติธรรมร่วมกัน ๘๔,๐๐๐ คน ระหว่างวันที่ ๘-๑๐ ก.ค. ๒๕๕๔ (มีองค์กรอื่นๆ ที่เข้าร่วมโครงการ อาทิ มหาเถรสมาคม (มส.), กระทรวงศึกษาธิการ (กศธ.), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.), คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.).

^๓จังหวัดนครนายก มีวัดที่ร่วมโครงการ “อัมบุญ ๘๘๘ วัด” นี้ จำนวน ๘-๘ วัด.

๑) **นักเรียนชาย** : ตอบว่า เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์มากสำหรับนำไปใช้ทั้งที่บ้าน และโรงเรียน ก่อนการอบรมไม่เคยคิดว่าจะกราบเท้าพ่อแม่ได้ รู้สึกเงิน อยา ทำตนไม่ถูก แต่ต่อไปนี้จะนำไปปฏิบัติที่บ้านอย่างสม่ำเสมอ และทุกโอกาสเท่าที่จะทำได้

๒) **นักเรียนหญิง** : ตอบว่า ปกติก็กราบพ่อแม่อยู่แล้ว แต่จะทำให้มากขึ้นไปอีก เพราะรู้สึกดี ทำให้พ่อแม่มีความสุขและสบายใจ

เมื่อถามความรู้สึกของอาจารย์ทั้งสองท่านถึงความพอใจในกิจกรรมมากนักน้อยเพียงใด เด็กนักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไรบ้าง ได้รับคำตอบดังนี้

(ก) **อาจารย์อุบล** : มีความเห็นว่ากิจกรรมทำนองนี้ต้องทำบ่อยๆ จึงจะสามารถปลูกศรัทธาในเด็กแต่ละคนให้นำกลับไปใช้ได้ทั้งที่บ้านและโรงเรียน แต่ปัญหาคือเรื่องการขาดวิทยากรที่ชำนาญในการผลิตเปลี่ยนกันมาอบรม ให้ธรรมชาติเด็กนักเรียน เพื่อจะได้ร่วมกันประเมินผล อาจารย์ เห็นว่า วิทยากรต้องเป็นผู้ชำนาญการเทศน์หรืออบรมในแบบที่นักเรียนชอบ เช่น วิทยากรในแนวพระมหาสมปอง เป็นต้น เพราะเด็กๆ ไม่ค่อยสนใจธรรมะ การสวดมนต์หน้าเสาธง บางคนก็สวดไม่เป็น หรือไม่ต้องการสวด เพียงทำปากขมุบขมิบ และหากให้มีกิจกรรมที่โรงเรียนก็คงทำประจำทุกสัปดาห์ไม่ได้ แต่หากเป็นทุก ๒ สัปดาห์อาจพอได้ ก็เนื่องจากปัญหาเรื่องขาดแคลนวิทยากรที่เหมาะสมกับจริตนักเรียนนั่นเอง

(ข) **อาจารย์ณรงค์ชัย** : เนื่องจากการร่วมกิจกรรมในทำนองนี้เป็นครั้งแรกของโรงเรียน จึงค่อนข้างจุลละหุก เด็กๆ ก็คงไม่ได้อะไรมากนัก แต่จากคำตอบของบางกลุ่ม มีการพูดถึงสาเหตุของปัญหาการอยู่ร่วมกันในช่วงสั้นๆ ว่า เพราะขาดความอดทน ถ้าเพิ่มความอดทนให้มาก ก็จะอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น ซึ่งตรงกับหลักธรรมสำคัญในงานวิจัยนี้ คือ ขันติ ในทศราชาธรรม ๔ อันเป็นธรรมสำคัญของการอยู่ร่วมกัน จากการที่อาจารย์ฯ บอกว่านักเรียนคงไม่ได้อะไรมากนัก แต่ท่านก็เห็นประโยชน์ใคร่ทำให้ได้สักปีละ ๓ ครั้ง จริงๆ แล้ว ผู้วิจัยได้เสนอแง่คิดไปว่า นักเรียนที่สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ขนาดนี้ แสดงว่าเขาได้ธรรมะมากมายจากการมาปฏิบัติธรรมครั้งนี้ต่อไปเขาจะมีความอดทนมากขึ้น หากเขาไม่ต้องการให้เกิดปัญหาขัดแย้งในการอยู่ร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้วิจัยพิจารณาจากภาพถ่ายที่ได้มาทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) ก็พบว่า เด็กนักเรียนมีความตั้งใจเป็นอย่างดี มีความพร้อมเพรียงกันดีมาก สถานที่ที่ปฏิบัติธรรมของวัดก็ดูสะอาด สงบร่มรื่น สร้างบรรยากาศที่ดีมากต่อกิจกรรมครั้งนี้ จึงควรมีการส่งเสริมกันให้มากยิ่งขึ้น

รูปภาพที่ ๑ : ภาพแสดงการอบรมคุณธรรม-จริยธรรม ในโครงการ “อิมบุญ ๙๙๙ วัด”
วุฒิสภาร่วมกับมส. สพศ. มจร. กศช. และ กสพช.

๒. ภาพยนตร์จากละครพื้นฟูศีลธรรมโลก ชื่อ “จ๋อย นายแน่นมาก”^๔

ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น สื่อภาพยนตร์ มาช่วยสะท้อนให้เห็นในครอบครัวเห็นถึงสาเหตุแห่งความรุนแรงในครอบครัว และแนะแนวทางการจัดการด้วยการร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน หรือที่เรียกกันสั้นๆ ว่า บวร ไว้ในงานวิจัย

^๔โครงการฟื้นฟูศีลธรรมโลก โดย พระราชภาวนาวิสุทธิ (ปัจจุบันคือ พระเทพญาณมหามุนี) เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย ตำบล คลองสาม อำเภอลำลูกเกด จังหวัดปทุมธานี.

นี้ ด้วยการหยิบยกละครพื้นฟูศีลธรรมโลก ชื่อ “จ้อย นายแน่นมาก” มานำเสนอ ดังมีเนื้อเรื่องโดยย่อ ดังต่อไปนี้

จ้อยมีพี่สาวคนเดียวชื่อส้ม ตั้งแต่เล็กทั้งคู่เห็นแต่พ่อแม่ทะเลาะกัน เพราะพ่อขี้เมา ไม่รับผิดชอบครอบครัว เมื่อแม่ก็หาเรื่องทะเลาะกับแม่ถึงขั้นทำร้ายร่างกายกัน ในที่สุดก็แยกทางกัน แม่ก็มีสามีใหม่และส่งจ้อยกับส้มมาอยู่กับยายและลุง จ้อยและส้ม จึงตกอยู่ในสภาพขาดที่พึ่งทางจิตใจ ก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน จ้อยไม่รับผิดชอบการเรียนของตน คบแต่เพื่อนอันธพาลที่เกี่ยวข้องเรื่องซื้อขายยาเสพติด แม้ตัวเองจะไม่ได้เสพหรือซื้อขาย เพื่อนร่วมชั้นเรียนและเด็กนักเรียนทั้งโรงเรียนไม่ชอบจ้อยๆ จึงถูกกลั่นแกล้ง ครูเรียกแม่ไปว่ากล่าวตักเตือน แม่อาายที่จ้อยทำให้ขายหน้า มีอคติต่อความประพฤติของจ้อย แต่ก็เอาตัวจ้อยและส้มกลับมาอยู่กับตนและสามีใหม่ ส่วนส้มก็คบเพื่อนชายจนถึงขั้นได้เสียกัน โดยแม่และสามีใหม่ ไม่สามารถจะป้องกันแก้ไขได้

ครูชายที่โรงเรียนก็มีอคติต่อจ้อย ไม่เชื่อว่าจ้อยจะมีวันเปลี่ยนแปลงเป็นเด็กดีได้ แต่จ้อยโชคดีที่มีครูประจำชั้นหญิงที่มีเมตตา ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร นำเข้าสู่โครงการ “เด็กต้นแบบความดี” ปรับแก้พฤติกรรมที่เกรไม่รับผิดชอบ จนเริ่มจะเรียนรู้ ฝึกฝนเพิ่มพูนคุณธรรมในตัวเอง ขึ้น ประกอบกับการฝึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในความดูแลของครูกัลยาณมิตรท่านนั้น จ้อย ก็เกิดกำลังใจที่จะพัฒนาตนให้มีนิสัยที่ดีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ จนถึงวันที่ขายได้เข้าร่วมกิจกรรม “วันแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ผู้ปกครอง” จ้อยกราบเท้ายาย คิดว่าแม่คงไม่ได้มา

แต่เมื่อจ้อยเงยหน้าขึ้นก็เห็นแม่ที่เพิ่งเข้ามานั่ง จึงกราบเท้าแสดงออกถึงความกตัญญูที่เกิดจากความสำนึกในพระคุณของผู้บังเกิดเกล้า จ้อยหลั่งน้ำตาแห่งความซาบซึ้ง สำนึกในพระคุณแห่งมารดา ผู้เป็นประจักษ์จรรคนแรก เป็นเทวดา เป็นพรหม และเป็นพระอรหันต์ของลูก มิใช่เพียงเป็นผู้ให้กำเนิดและทำตามหน้าที่แม่เท่านั้น แม่เองก็หลั่งน้ำตา ปลาทบปลื้มในความเปลี่ยนแปลงของลูก ช่วงขณะนั้นความโกรธ ความขัดเคือง ความไม่เข้าใจกันระหว่างแม่และลูกก็กลายมาเป็นความรัก ผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง บังเกิดพลังผลักดันให้แม่ลูกหันหน้าเข้าหากันอีกครั้ง ทั้งสองฝ่ายเกิดกำลังใจที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองต่อกันให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป จ้อยยังเป็นแบบที่ดีแก่แม่ ทำให้แม่หันไปก้มกราบเท้ายายด้วยความสำนึกในพระคุณแม่ด้วย

รูปภาพที่ ๒ ภาพแสดงบางฉากของภาพยนตร์
ฟื้นฟูศีลธรรมโลก เรื่อง “จ๋อย นายเน่มาก”

๓. รายละเอียดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลในครอบครัวเดี่ยว ๕ ราย

๓.๑ เสาร์ที่ ๒๗ มี.ค. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์คุณสุเทพ พุ่มไสว เจ้าหน้าที่ อ.บ.ต. ณ บ้านบ่อใหญ่ ตำบล บางเก่า อำเภอ ชะอำ จังหวัด เพชรบุรี เวลา ๑๗.๑๕-๑๘.๐๐ น. ณ ชายหาดบ้านบ่อใหญ่

ในฐานะเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ตำบลบางเก่า คุณสุเทพดูแลอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้อยู่อาศัยในตำบลฯ ทุกระดับ ซึ่งรวมถึงหมู่บ้านพักตากอากาศที่คุณแม่ของผู้วิจัยอาศัยอยู่ประจำในละแวกเดียวกับบ้านพักของคุณสุเทพ และรู้จักคุณสุเทพพอสมควร แต่ผู้วิจัยเพิ่งจะมีโอกาสได้สนทนาปราศรัยกับคุณสุเทพในวันที่ระบุข้างต้น ซึ่งการสนทนาเป็นไปอย่างธรรมชาติเกี่ยวกับครอบครัวของคุณสุเทพซึ่งประกอบไปด้วยคุณสุเทพในฐานะหัวหน้าครอบครัว ภรรยา ลูกชาย และลูกสาวซึ่งกำลังอยู่ในวัยรุ่น กำลังศึกษาในระดับมัธยมต้นอยู่อย่างละหนึ่งคน เมื่อผู้วิจัยสนทนาถึงเรื่องเกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่น คุณสุเทพก็เล่าว่าทั้งคุณสุเทพและภรรยาที่ทำหน้าที่แม่บ้านเพียงอย่างเดียว และไม่ค่อยกล้าดูลูกๆ เเท่าไรนักเพราะกลัวลูกจะยิ่งต่อต้าน ต่างก็ประสบปัญหาพอควรเกี่ยวกับความประพฤติของลูกๆ ในแง่การตามแบบอย่างในทางไม่ดีจากเพื่อนฝูง รอบตัว ในสถานศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ เช่น การแต่งกายตามแฟชั่นเกินควร การเที่ยวเตร่ การไม่ตั้งใจเล่าเรียนศึกษาหาความรู้เท่าที่ควร บางช่วงก็ขาดการเรียนโดยจงใจ ลูกสาววัยรุ่นของเพื่อนบ้านก็หนีตามผู้ชายไป ฯลฯ นับเป็นตัวอย่างแวดล้อมที่ไม่งดงามสำหรับลูกๆ ของคุณสุเทพและภรรยา ภรรยาของคุณสุเทพจะวิตกกังวลร้อนมาก เกรงลูกๆ จะทำตัวเหลวแหลกมากเกินไป คุณสุเทพได้แต่ปลอบใจภรรยา และโน้มน้าวใจภรรยาให้มีความเชื่อมั่นในสายเลือดของทั้งตนเองและของภรรยาว่าเป็นสายเลือดของคนดี ลูกๆ เมื่อมีเชื้อสายของทั้งคู่ย่อมไม่ตกไปในที่ชั่ว ในเรื่องของกรอบบรรทัดสอน คุณสุเทพบอกว่าตนจะชี้ถูกชี้ผิดให้ลูกๆ เห็น และไม่บังคับขู่เข็ญในเรื่องใดๆ เพราะมีเพื่อนบ้านที่ลูกสาวหนีตามผู้ชายในวัยเรียนเป็นตัวอย่างในการใช้ชีวิตขู่เข็ญลูกให้อยู่ในกรอบและกฎระเบียบมากเกินไป ลูกสาวจึงใช้ชีวิตต่อต้านในทางที่ผิด คุณสุเทพบอกว่าจะไม่ห้ามเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศของลูก โดยอนุญาตให้ลูกๆ พาเพื่อนต่างเพศมาที่บ้านได้ เพราะยังดีกว่าให้แอบไปคบกันนอกบ้าน สถานการณ์ต่างๆ ในครอบครัวของคุณสุเทพจึงไม่เอนเอียงไปในทางขัดแย้งรุนแรงแต่อย่างใด นอกจากนั้นตัวคุณสุเทพเองยังแสดงให้เห็นถึงความอดทน ความอดสาเหของตนในเรื่องการเรียนการศึกษาต่อให้จบในระดับปริญญาตรีของตนเอง โดยแม้จะมีงานมากมายทั้งที่รับราชการและงานเกี่ยวกับการค้าส่งอาหารทะเลส่วนตัว แต่คุณสุเทพก็ยังเจียดเวลาทุกช่วงสุดสัปดาห์เดินทางเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร จนสำเร็จการศึกษาได้ในที่สุด และขอร้องให้ลูกๆ เข้ามาร่วมงานรับปริญญาที่ตนได้รับเพื่อให้ลูกๆ รู้จักไต่ตรองถึงความมูมานะของ

พอที่แม่จะพ่นวียเรียนไปนานแล้วและมีงานล้นมือเพียงใด ก็ยังไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคใดๆ ทั้งสิ้น หลังจากนั้นไม่นานลูกๆ ทั้งสองกลับหันมาตั้งใจศึกษาเล่าเรียนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

โดยสรุปแล้วคุณสุเทพในฐานะผู้นำครอบครัวได้นำพาครอบครัวรอดพ้นจากวิกฤติ ค่านิยมในทางผิดๆ ของวัยรุ่น โดยปราศจากความรุนแรงใดๆ ส่วนในด้านความรักระหว่างสามี ภรรยา ก็ไม่มีปัญหาใดๆ ที่จะนำสู่ความรุนแรงได้ เนื่องจากคุณสุเทพเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ตั้งตนไว้ชอบ ในทุกทางที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกๆ เห็นและปฏิบัติตาม

๓.๒ สุกรที่ ๑๑ และอังคารที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓ เวลาประมาณ ๑๕.๓๐-๑๖.๓๐ น. ณ ศูนย์อาหารพวงกต ห้างคาร์ฟูร์ ตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร : สัมภาษณ์คุณสุปราณี ศิริพันธุ์ อายุ ๕๕ ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ อาศัยอยู่กับสามีที่จังหวัดอุดรธานี (วันที่สัมภาษณ์เป็น ช่วงที่ขึ้นมาช่วยดูแลลูกสาวคนเล็กทำกายภาพบำบัด จากอุบัติเหตุทางรถยนต์ แต่ค่อยยังชั่วแล้วและ สามารถไปทำงานได้บ้าง เธอมีภรรยาหนึ่งพี่เพื่อนๆ ร้องเพลงและพูดคุยสนุกสนานกันตรงมุมดนตรี ของศูนย์อาหารแห่งนี้ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากที่พักของลูกสาวบนถนนรัชดาภิเษก ซึ่งภายหลังจากการ สัมภาษณ์ ลูกสาวได้ย้ายไปอยู่สุขุมวิทซอย ๒๒ ซึ่งใกล้กับที่ทำงานมากขึ้น)

ผู้วิจัยได้รู้จักคุณสุปราณีมาก่อนเลย แต่บังเอิญในวันที่ ๑๑ มิ.ย. ๒๕๕๓ ได้มานั่ง รับประทานอาหารโต๊ะเดียวกันที่ห้างฯ ซึ่งมีทีวีเปิดอยู่เหนือศีรษะ และเราก็ดูละครที่กำลังฉายอยู่ ทางหน้าจอทีวีไปพร้อมๆ กับการรับประทานอาหาร จากนั้นเราก็เผลอสนทนากันด้วยอรรถาธิบายอันดี ต่อกันเกี่ยวกับละครที่ดูอยู่ จนเมื่อละครจบก็เกิดความเป็นกันเองขึ้นมาก จึงสนทนากันในเรื่อง สัพเพเหระต่อซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องการดำเนินชีวิตในครอบครัว จากนั้นก็มีเพื่อนของเธอซึ่งเผชิญ ผู้วิจัยก็เพิ่งได้รู้จักก่อนหน้านี้ไม่นานที่ห้องอาหารนี้ เธอเป็นเพื่อนอายุคราวแม่คือ ๕๑ ปี แต่ยัง กระฉับกระเฉง แนะนำให้ไปใช้บริการเตียงสุขภาพของประเทศเกาหลีถัดจากห้างไปไม่ไกลนัก ซึ่ง เธอไปใช้มาเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยและคุณสุปราณีเกิดสนใจจะไปลองใช้บริการดูบ้าง เพื่อนคราวแม่ผู้ นี้จึงพาเราทั้งคู่เดินไปอีกรอบหนึ่งเป็นการออกกำลังกาย และพาไปรู้จักสถานที่ จากนั้นเธอก็เดิน กลับห้างฯ เพียงลำพัง ทั้งเราทั้งคู่ไว้ให้ลองใช้บริการเตียงสุขภาพฟรีประมาณ ๒๐ นาที เราทั้งคู่จึง เดินกลับกันไปที่พักและแยกย้ายกันกลับโดยแลกเบอร์โทรศัพท์กัน ขณะเดินกลับก็สนทนากัน เพิ่มเติมอีกมาก เมื่อผู้วิจัยกลับที่พักก็หวนคิดได้ว่าเรื่องราวที่สนทนากัน เป็นเรื่องการดำเนินชีวิต ครอบครัวยุคของคุณสุปราณีที่น่าสนใจมาก จึงโทรไปขออนุญาตถือโอกาสเก็บเป็นข้อมูลสัมภาษณ์ ประกอบงานวิจัยนี้ ซึ่งเธอก็ยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงได้มีการนัดพบกันอีกครั้งที่ ๒ เพื่อเพิ่มเติม รายละเอียดที่ยังขาดหายไปเมื่อวันที่ ๒๒ มิ.ย. ๒๕๕๓ โดยมีรายละเอียดในการดำเนินชีวิต ครอบครัวยุคของเธอ ดังนี้

สามีของคุณสุปราณีจบการศึกษาระดับอนุปริญญาด้านการสำรวจ (Surveyor) ปัจจุบันอายุ ๖๑ ปี เป็นข้าราชการกรมที่ดิน เกษียณแล้ว ทั้งคู่มีลูกด้วยกัน ๓ คน คนโตเป็นชาย มีแฟนแล้วแต่ยังมิได้แต่งงานกัน ส่วนลูกสาว ๒ คนนั้น คนกลางแต่งงานมีครอบครัวแล้ว ส่วนคนสุดท้องยังโสด และทำงานแล้ว ทุกคนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นขั้นต่ำ และมีงานอาชีพที่ดีมีเกียรติ คือลูกชายจบวิศวกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยในจังหวัดขอนแก่น และกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโทสาขาวิศวกรรมศาสตร์ ที่ลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร แต่ขณะนี้เดินทางไปดูงานที่ไต้หวัน ได้รับเงินเดือนเป็นสกุลเงินสหรัฐอเมริกา ลูกสาวคนเล็กเพิ่งจบการศึกษาระดับปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันลูกทุกคนให้เงินคุณแม่คนละ ๓,๐๐๐ บาท ทุกเดือน รวมเป็น ๙,๐๐๐ บาท ส่วนสามีให้เดือนละ ๑๐,๐๐๐ บาท จากเงินบำนาญ ๑๕,๐๐๐ บาทของเขา เงินที่ได้จากลูกๆ เธอฝากแยกบัญชีให้ลูกแต่ละคนเพื่อเป็นเงินสะสมไว้กินกลับให้ลูกๆ ภายหลังในโอกาสสำคัญ เช่นเมื่อจะแต่งงานมีครอบครัว หรือมีเรื่องเดือดร้อน เป็นต้น ลูกสาว ๒ คนอยู่ในกรุงเทพฯ เธอเพิ่งมาจากอุดรเพื่อดูแลลูกสาวคนเล็กทำกายภาพบำบัดจากการประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ อาการค่อยยังชั่วแล้ว ยังสามารถไปทำงานได้

เธอสนทนอย่างผ่อนคลายด้วยรอยยิ้มและอารมณ์ที่น่าประทับใจถึงพื้นเพของทั้งตนเองและฝ่ายสามีก่อนแต่งงานใช้ชีวิตร่วมกันว่าต่างฝ่ายต่างเป็นกำพร้าในลักษณะที่พ่อแม่หย่าขาดจากกัน ด้านฝ่ายสามีพ่อแม่ต้องแยกกันเพราะผู้ใหญ่ไม่ถูกกัน จึงจับลูกที่แต่งงานอยู่กินร่วมกันแล้วให้แยกจากกัน สามีจึงเติบโตมาด้วยการดูแลของญาติผู้ใหญ่ ส่วนเธอ พ่อเป็นคนเจ้าชู้ ก็เลิกกับแม่ของเธอตั้งแต่เธออายุได้ ๗ ขวบ จากนั้นแม่ของเธอก็เสียไปเมื่อเธออายุ ๑๔ ปี แต่เธอก็ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นปมด้อยในชีวิตแต่อย่างใด กลับชวนขวยทำงานทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ เธออยู่กับญาติผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ ถนนสุขุมวิทซอย ๑๖ มียาย ป้า และน้าสาว และช่วยน้าชายกับข้าว และยังช่วยผู้ใหญ่เพื่อนบ้านด้วยการช่วยดูแลบ้านเลี้ยงน้องเล็กๆ คือ ลูกๆ ของเขาเวลาเขาออกไปทำธุระนอกบ้าน จนได้รับความเอ็นดูจากลูกหลาน เนื่องจากน้าสาวสอนเธอเสมอว่าไปบ้านใครก็ต้องแสดงน้ำใจช่วยเหลือการงาน และไม่หยิบข้าวของๆ เขาโดยไม่ได้รับอนุญาต แม้เจ้าของบ้านจะบอกกับเธอเสมอว่าให้เปิดตู้เย็นหาน้ำดื่มและขนมทาน เธอก็ไม่เคยเปิดเลย สักพักเมื่อบริเวณบ้านที่อยู่สุขุมวิทซอย ๑๖ ถูกเวนคืนเพื่อตัดถนนสามแยกอโศก-รัชดาภิเษก ก็พากันกลับไปยังบ้านเกิดของครอบครัวในจังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่มีพี่น้องรวมกัน ๕ คน เธอเป็นคนโต ส่วนญาติผู้ใหญ่มียาย น้าชายและน้าสาวอย่างละ ๑ คน ส่วนลุงและป้ามีลูกถึง ๑๒ คน รวมกับพี่น้องของเธอเองรวม ๑๗ คน อายุก็ไล่เลี่ยกัน จึงไม่รู้สึกรำคาญความอบอุ่นแต่อย่างใด บ้านที่อยู่เป็นครอบครัวใหญ่นี้มีลักษณะเป็นฟาร์มเลี้ยงเป็ด ไก่ และหมู การดำเนินชีวิตที่นี่เธอได้รับการดูแลความขยันจากยาย ต้องตื่นแต่เช้าเพื่อช่วยยายหุงหาอาหารใส่บาตรพระ บางครั้งก็ไปถืออุโบสถศีลที่วัด อีกทั้ง

ยายเป็นลูกศิษย์หลวงตามหาบัว ประกอบกับเธอชอบฟังผู้ใหญ่สนทนากัน เธอจึงได้ใกล้ชิดกับ
 ธรรมะของพระพุทธเจ้ามาโดยตลอด (ปัจจุบันพี่น้องของเธอทุกคนแต่งงานมีครอบครัวหมดแล้ว
 ลุงเสียชีวิตเมื่อ ๒๐ ปีมาแล้ว แต่ป้ายังอยู่ อายุ ๘๕ ปีแล้ว มีลูกๆ คูณ ส่วนใหญ่ลูกป้าเกือบทุกคนเป็น
 ครู ส่วนพี่น้องของเธอเองมีอาชีพทางค้าขายกันทุกคน) เวลาว่างช่วงวัยสาวเธอก็ได้ฝึกภาษาอังกฤษ
 กับพวกฝรั่งที่เข้ามาทำงานในค่ายที่พัก (camp) ฝรั่ง เธอจึงสื่อสารภาษาอังกฤษได้พอสมควรแม้จะ
 จบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แต่ก็มิได้เป็นปมด้อยสำหรับเธอ เมื่อเธอได้พบกับสามี
 ตอนอายุประมาณ ๑๘-๒๐ ปี เขาก็มิได้รังเกียจว่าเธอไม่ได้มีการศึกษาสูง กลับชื่นชมในความ
 ขยันหมั่นเพียรของเธอ และก็ไม่ต้องการให้เธอทำงานนอกบ้านอยู่แล้ว เรื่องการศึกษาที่น้อยกว่าจึง
 ไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด คือต้องการให้เป็นภรรยาและแม่บ้านเต็มตัว เพื่อดูแลให้ความอบอุ่นแก่
 ลูกๆ ที่จะเกิดมา เพราะพื้นเพสามีเป็นเด็กที่พ่อแม่แยกกัน ขาดความอบอุ่น จึงไม่ต้องการให้ลูกๆ ที่
 จะเกิดมาขาดความอบอุ่นเช่นเดียวกับตนเอง เมื่อแต่งงานใช้ชีวิตร่วมกันเธอก็ปฏิบัติตนเป็นแม่บ้าน
 ที่ดี ดูแลสามี ญาติฝ่ายสามีและลูกๆ ทั้ง ๓ คน โดยให้ความรักแก่ลูกทุกคนเท่าเทียมกัน แม้ลูกจะเก่ง
 ทางด้านการเรียนไม่เท่ากัน เธอก็สนับสนุนทุกคนเท่าเทียมกันจนกระทั่งทุกคนจบการศึกษาปริญญา
 ตรีเป็นอย่างน้อยทุกคน โดยทุกคนเริ่มศึกษาที่โรงเรียนอัครคริสเตียนซึ่งแม้จะศึกษาในโรงเรียน
 คริสต์ (แต่สามีคือพ่อของลูกๆ จะเป็นฝ่ายชวนกันไปวัดในวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันสำคัญต่างๆ เช่น
 วันเกิดของคุณสุปราณี วันเกิดลูกๆ หรือวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำ) ยามว่างเธอก็เฝ้าเวลา
 เรียนตัดเย็บเสื้อผ้ากับญาติ จากการเป็นลูกมือได้ค่าจ้างเล็กๆ น้อยๆ จนกระทั่งสามารถรับตัดเย็บชุด
 สตรีได้ด้วยตนเองในราคาชุดละ ๒๐๐ บาท ซึ่งมากกว่าที่ญาติผู้สอนของเธอได้รับเสียอีก เธอจึงหา
 รายได้เพิ่มเข้าบ้านได้มากพอควร ขณะที่สามีต้องเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ราชการเกี่ยวกับที่ดินใน
 หลายจังหวัด หรือเมื่ออยู่บ้านในบางโอกาสสามีต้องออกไปพบปะสังสรรค์กับลูกน้องหรือเพื่อนฝูง
 โดยมีการดื่มสุรากันบ้าง เธอก็ให้เกียรติ ไม่ขัดคอ ไม่ต่อว่า ไม่ทำตนเป็นคนจี้ระแวงเรื่องผู้หญิงอื่น
 เธอเพียงขอว่าหากไม่ได้ออกต่างจังหวัด ขอให้วันสุดสัปดาห์เป็นวันของครอบครัวเป็นหลัก สามีก็
 ให้ตามที่เธอขอ บางครั้งก็ไปสังสรรค์กับเพื่อนฝูงด้วยกัน โดยเธอดื่มน้ำเปล่าร่วมวงกับสามีและ
 เพื่อนๆ ที่ดื่มสุราได้ เธอบอกว่าโชคดีที่สามีไม่สูบบุหรี่ และถ้ามีการดื่ม สามีก็จะไม่ขับรดเองตามคำ
 ขอร้องของลูกๆ เขาก็จะนั่งรถเมย์บ้าง แท็กซี่บ้าง บางครั้งก็จะซื้อมาดื่มดูบอลที่บ้าน แต่มิได้เล่นพนัน
 บอล เธอบอกว่าเวลาไปวัดมีการอาราธนาศีล ๕ ข้อสุดท้าย สามีจะไม่ออกเสียงว่าตามพระเพราะ
 จะเป็นการผิดศีลเพราะยังชอบดื่มอยู่ ลูกๆ เห็นพ่อดื่มก็ทราบว่าเป็นสิ่งไม่ดี ตัวเธอเองก็จะสอนลูกว่า
 ไม่ใช่สิ่งดี แต่ก็ให้ลูกคิดเอง เพราะลูกๆ เวลาทำงานก็ยังคงไหลไปตามกระแสสังคม โดยเฉพาะ
 สามีของเธอจะบอกว่าสังคมไทยชอบดื่มก็ต้องกลมกลืนกับเขาบ้าง หรือบางทีก็อ้างว่าดื่มให้โลหิต
 ไหลเวียนดี เป็นต้น แต่ทั้งคู่ก็รวมขอมกันด้วยดี ไม่มีเรื่องราวที่สามีจะเมาจนอาละวาดแต่อย่างใด

ลูกสาวคนเล็กของเธอจะถามเธอว่าเป็นผู้หญิงดื่มนมได้หรือไม่ เธอจะบอกว่าถ้าดื่มนมอย่างมีสติเพราะต้องเข้าสังคมก็พอได้ แต่ก็ไม่น่าดูที่ผู้หญิงจะดื่มนม เพราะถ้าเกิดอาการเมาก็ไม่น่าดูนัก บุคลิกจะเสีย ลูกสาวเมื่อฟังแม่สอนประกอบกับดูละครเห็นภาพผู้หญิงเมาแล้วไม่น่าดูก็ไม่นิยมนมดื่มนัก ในด้านการใช้จ่าย เธอจะแบ่งเงินเป็น ๔ ส่วน คือ ๑. ค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนของลูกๆ ๒. ค่าใช้จ่ายสำหรับความเป็นอยู่ภายในครอบครัว ๓. ค่าใช้จ่ายส่วนตัวซึ่งรวมถึงการทำบุญด้วย และ ๔. เก็บไว้เป็นเงินออมยามขัดสนเผื่อครั้น

เธอบอกว่าชีวิตครอบครัวของเธอจึงไม่มีความขัดแย้งรุนแรงใดๆ ทั้งสิ้น เพราะไม่เครียดจากการรู้จักใช้จ่ายอย่างพอเพียง รักลูกๆ และส่งเสริมลูกๆ แต่ละคนตามความถนัดในด้านการศึกษา บางคนเรียนเก่ง บางคนไม่เก่งแต่อาศัยความขยัน และลูกทุกคนก็รักและสามัคคีปรองดองกันดี จากความเป็นลูกกำพร้าของเธอเอง ทำให้เธอเข้าใจชีวิตครอบครัวเป็นอย่างดี ประกอบกับเธอเป็นผู้เชื่อมั่นและศรัทธาในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เนื่องจากชีวิตในวัยเด็กของเธอได้คลุกคลีกับญาติผู้ใหญ่ที่เฝ้านำทางธรรมะดังได้กล่าวไปแล้ว ตั้งแต่เด็กเธอจึงมีความคิดและความรับผิดชอบเหมือนผู้ใหญ่ที่มีธรรมะประจำใจ ฝ่ายสามีก็เติบโตมาในครอบครัวใหญ่เช่นกัน แม้พ่อแม่จะแยกทางกันขาดความอบอุ่นจากพ่อแม่ก็จริง แต่ก็โตมาด้วยความอบอุ่นจากญาติผู้ใหญ่เช่นกัน อีกทั้งปู่ ย่า ตา ยายของฝ่ายสามีก็ชอบไปวัดด้วยเช่นกัน แต่เธอบอกว่าฝ่ายญาติสามีจะชอบดื่มสุรากันเป็นส่วนใหญ่ ทั้งคู่จึงมีพื้นที่พหุทางด้านครอบครัวคล้ายคลึงกันมากพอสมควร ยกเว้นเพียงเรื่องการดื่มสุราที่เธอมีได้นิยามชมชอบนัก แม้ว่าระดับทางการศึกษาของสามีจะสูงกว่าเธอ หรือการที่เธอไม่ดื่มสุราก็มีศีล ๕ ครอบบริบูรณ์ ขณะที่สามียังละเว้นการดื่มสุราไม่ได้ ก็ไม่ได้ทำให้เกิดปัญหาอะไรเลยที่จะนำไปสู่ความก้าวร้าวรุนแรงได้ เพราะเขาก็ไม่ได้ดื่มมากมายจนถึงขนาดเมาไม่ได้สติ เธอถือคติที่ว่าทั้งเธอและเขาเคยมีครอบครัวที่แตกแยกมาก่อน จึงพยายามสมานความสัมพันธ์ในครอบครัวให้มากที่สุด การอบรมสั่งสอนลูกก็ทำแต่พอควรไม่จู้จี้จ๋ายให้ลูกรำคาญใจหรือรู้สึกกดดันใดๆ

รูปภาพที่ ๓ ภาพการสัมภาษณ์คุณสุปราณี ศิริพันธุ์

กล่าวโดยสรุป คุณสุปราณีและสามีเป็นคู่ที่มีธรรมชาติใกล้เคียงกัน ซึ่งจัดได้ว่ามีสมชีวิตรวมซึ่งเป็นธรรมชาติสำหรับผู้ที่จะมีชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความสุข

๓.๓ อาทิตย์ที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓ เวลา ๑๘.๓๐-๑๙:๓๐ น. ณ วัดใหม่ยายแป้น บางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร : สัมภาษณ์ครอบครัวคุณเย็นยง และคุณสายัณห์ เสริมจันทร์ สามีภรรยา พร้อมลูกสาว ๒ คน

จากการที่คุณเย็นยงและครอบครัวได้มานมัสการเชื่อมพระวิปัสสนาจารย์ซึ่งเป็นพระน้องชายของคุณอิงขงที่กุฎิในวัดแห่งนี้ ขณะที่ผู้วิจัยผู้เป็นลูกศิษย์ของท่านก็ได้มากราบนมัสการท่านเช่นกันจึงได้ถือโอกาสขอสัมภาษณ์ความเป็นไปในการดำเนินชีวิตของคุณเย็นยงและครอบครัว ซึ่งทั้งครอบครัวของคุณเย็นยงก็เต็มใจให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังมีรายละเอียดการสัมภาษณ์ในรูปแบบของการสนทนา ดังนี้

คุณยืนยงอายุ ๔๗ ปี ภรรยาคือคุณสายัณห์ อายุ ๓๐ ปีเศษ ลูกสาวคนโตอายุ ๑๕ ปี คนเล็กอายุ ๑๐ ปี ปัจจุบันคุณสายัณห์ทำงานโรงงานเป็นกะๆ มีรายได้มาจุนเจือเลี้ยงดูครอบครัวแทนสามีคือคุณยืนยงซึ่งเคยซื้อรถมอเตอร์ไซด์รับส่งผู้โดยสาร แต่เข้าสังกัดมอบายมุขคือการดื่มสุรา และเล่นพนันยามว่างในหมู่เพื่อนๆ ที่คิวรถไม่ได้ จึงเลิกทำมาได้ระยะหนึ่งแล้ว คุณสายัณห์ก็มีได้มีปัญหาแต่อย่างใดที่ต้องเป็นเสาหลักในด้านการเงินแทน เพราะคุณยืนยงก็ช่วยเหลือลูกๆ และความ เป็นอยู่ในบ้านแทน

คำตอบสำหรับคำถามที่ผู้วิจัยถามคุณสายัณห์ว่า ชัดแย้งกับคุณยืนยงหรือไม่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น การอบรมดูแลลูกสาวทั้งสอง เพราะคุณยืนยงคุยว่าตนเป็นคนค่อนข้างดุ เวลาถูกลูกๆ จะเสียงเข้ม และลูกๆ ก็บอกว่ากลัวเวลาคุณพ่อโกรธ เช่นเวลาทะเลาะกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะโดนปรามเสียงเข้มก่อนจะใช้วิธีการสถานหนักคือ วิธีการตีด้วยไม้เรียว คือยังถือหลักโบราณที่ว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” อยู่ ทำให้ลูกๆ ต้องรีบแยกจากก่อนจะโดนสถานหนัก โดยคุณยืนยงบอกว่า ภรรยาค่อนข้างจะตามใจลูก ไม่ดุว่าอะไร คำตอบจากคุณสายัณห์คือไม่เคยขัดแย้ง ก็จะปล่อยให้สามีดูแลโดยมิได้ขัดคอ และถามลูกสาวทั้งคู่ว่ารู้สึกเครียดหรือกดดันหรือไม่เวลาโดนคุณพ่อดุแรงๆ ทั้งคู่ตอบว่าไม่ได้เครียดหรือเก็บไปคิดแต่อย่างใดแม้จะรู้สึกขยาดก็ตาม และถามว่ามีวิธีแก้เครียดกันอย่างไร คนโตบอกว่าหากเครียดในเรื่องใดๆ จะใช้ดนตรีประเภทกีตาร์ไฟฟ้าเป็นเครื่องระบายอารมณ์ รวมถึงการร้องเพลงจะช่วยได้มาก ส่วนลูกสาวคนเล็กบอกว่าไม่ได้คิดอะไรมาก และทั้งครอบครัวตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าได้ใช้เวลาร่วมกันในครอบครัวอย่างเต็มที่ ไม่ได้ต่างคนต่างอยู่กันคนละมุมแม้ลูกสาวสองคนจะมีวัยห่างกันอยู่ถึง ๕ ปีก็ตาม เวลาว่างจะร่วมร้องเพลงกันอย่างสนุกสนานทั้งครอบครัว

ผู้วิจัยถามว่า การที่คุณยืนยงมีน้องชายบวชมานานในพระพุทธศาสนามีส่วนมากน้อยอย่างไรในการดำเนินชีวิตครอบครัว คำตอบ คือ เขาให้ความเคารพน้องชายในฐานะพระด้วยการเรียกขานท่านว่า “หลวงพี่” ที่เป็นผู้ให้ความซึมซับ และเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้เขาเป็นผู้ดำเนินชีวิตครอบครัวอยู่ในทำนองคลองธรรม โดยได้เริ่มนำธรรมะของพระพุทธเจ้ามาใช้จริงจังก็เมื่อเริ่มมีลูกสาวคนแรก โดยเริ่มลดพฤติกรรมที่ไม่ดีต่างๆ ลงทีละน้อยจนเลิกได้โดยเด็ดขาด เช่น การดื่มสุรา และการสูบบุหรี่ เพราะความรักลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ต้องการให้ลูกเสียสุขภาพจากควันบุหรี่ นอกจากนั้นก็ยังลดความเป็นคนดื้อรั้นลง คือไม่เชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป เพราะความเป็นคนดื้อรั้น ในอดีตก็ทำให้การดำเนินชีวิตผิดพลาดไปบ้าง แต่ทั้งคุณยืนยงและคุณสายัณห์จะไม่เก็บอดีตที่ผิดพลาดมาซ้ำเติมกัน

ในตอนท้ายของการสนทนา ลูกสาวคนเล็กได้กล่าวเสริมว่า เธอมีเพื่อนร่วมชั้นเรียน คนหนึ่งพ่อแม่แยกทางกัน ร้องไห้เสียใจกับครูประจำชั้นบ่อยๆ ครูก็ได้แต่ปลอบว่าเดี๋ยวพ่อแม่ดีกัน ก็อาจกลับมาอยู่ด้วยกันอีก แต่ตนเองในฐานะที่มีครอบครัวอบอุ่น เมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนแล้ว ก็รู้สึกดีใจที่ครอบครัวตนเองยังมีความอบอุ่นได้อยู่ ไม่อยากเป็นแบบเพื่อนเลย

รูปภาพที่ ๔ ภาพการสัมภาษณ์ครอบครัวเสริมจันทร์

๓.๔ พุทธศักราช ๒๕๕๓-๒๕๕๔ วันที่ ๒-๓ กันยายน ๒๕๕๓ เวลา ๘.๔๕-๑๑.๒๐ น. ณ หมู่บ้านเคหะนคร ๓ ถนนพัฒนาการ แขวงคลองตัน กรุงเทพมหานคร : สัมภาษณ์คุณนิคส์

ผู้วิจัยรู้จักคุณนิคส์เพียงผิวเผินในฐานะเพื่อนของช่างทำผมที่ผู้วิจัยไปใช้บริการที่ หมู่บ้านเคหะนคร ๓ เป็นประจำ เพราะเป็นช่างประจำของคุณแม่ตั้งแต่ครั้งยังอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ แม้จะย้ายไปอยู่ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีแล้ว นานๆ ครั้งผู้วิจัยก็ยังพาคุณแม่มาใช้บริการจากเพื่อนคนนี้อยู่ คุณนิคส์ได้เช่าห้องแถวที่อยู่ติดกับร้านทำผมและช่างทำผมเป็นเจ้าของ โดยคุณนิคส์เปิดธุรกิจส่วนตัวรับติดตั้งผ้า幔ตามสถานที่ต่างๆ เช่น บ้าน บริษัท โรงงาน และโรงแรม

เป็นต้น สามีนของคุณนิคส์เป็นนักธุรกิจระดับผู้บริหาร ต้องเดินทางไปติดต่อดูแลลูกค้าในต่างประเทศอยู่เสมอ ทั้งคู่ใช้ชีวิตแต่งงานกันได้ ๗ ปีเศษแล้ว มีลูกชายเล็กๆ หนึ่งคน ทำให้ปัจจุบันไม่ค่อยมีเวลาเป็นส่วนตัวด้วยกันเท่าไรนัก คุณนิคส์เองต้องดูแลธุรกิจฝั่ม่านของตนเองและดูแลลูกชายไปด้วย โดยคุณนิคส์ต้องให้ลูกชายนอนในห้องนอนเดียวกับตนและสามีเพื่อจะได้ดูแลลูกชายอย่างใกล้ชิด

เนื่องจากคุณนิคส์เป็นผู้ที่มีใจชื่นชอบและศรัทธาในพระรัตนตรัยโดยพื้นฐาน ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้มีการศึกษาดี และมีวิสัยทัศน์ที่ค่อนข้างทันสมัย ผู้วิจัยจึงได้โยงการสนทนาลู่ทฤษฎีตะวันตก และคำสอนของพระพุทธเจ้าไปพร้อมๆ กันอย่างเปิดเผย เป็นกันเอง ด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรในความเป็นสากลแห่งรศพระธรรมของพระพุทธเจ้า การสนทนาลู่คำถามและคำตอบในสาระที่เกี่ยวกับการพหุชีวิตครอบครัวยในช่วงเข้าปีที่ ๘ ของการแต่งงานครองชีวิตร่วมกัน โดยผู้วิจัยมีคำถามที่เกี่ยวกับการให้เวลาสามีน้อยลง โดยเฉพาะความใกล้ชิดสนิทสนมในอารมณ์เสน่ห์หา ที่ถูกลดทอนลงด้วยการที่คุณนิคส์ต้องดูแลลูกชายอย่างใกล้ชิด แม้แต่เวลานอนก็ต้องให้นอนรวมในห้องนอนเดียวกันกับสามี ผนวกกับธุรกิจส่วนตัวของตนเอง อีกทั้งสามีเองก็ต้องเดินทางไปต่างประเทศบ่อยๆ เวลาที่จะตรงกันแทบจะไม่มี คุณนิคส์ตอบคำถามนี้ว่าได้คุยกับสามีถึงเรื่องนี้ และตกลงกันว่าจะค่อยๆ จัดการให้ลูกชายแยกไปนอนเป็นสัดส่วนกับพี่เลี้ยง และเมื่อสามีมีความต้องการทางเพศ จะไปปลดปล่อยนอกบ้านก็ได้ในเงื่อนไขที่ว่าต้องรู้จักป้องกันตนมิให้เกิดโรคได้ อย่างไรก็ตามด้วยความรักที่มีต่อคุณนิคส์ สามีก็ไม่เคยนอกใจคุณนิคส์เลย เพียงแต่ขอว่ายังไม่ควรลดความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างกันเร็วเกินไป ต้องหาเวลาให้กันบ้าง ซึ่งคุณนิคส์ก็รับไว้พิจารณา

ส่วนคำถามที่เกี่ยวกับวิถีจัดการกับอารมณ์เพื่อประคองชีวิตคู่ให้ราบรื่นที่สุดในกรณีที่มีเรื่องผิดใจกันนั้น คุณนิคส์ตอบว่า จากความเหน็ดเหนื่อยในหน้าที่การงานของทั้งสองฝ่าย ทำให้ทั้งคุณนิคส์และสามีมีความเคร่งเครียดต่อกันบ้าง หลายครั้งที่คุณนิคส์ต้องขอปรับความเข้าใจโดยการพูดคุยด้วยโทนเสียงที่ตนเองพยายามควบคุมไม่ให้มีความสูงต่ำในลักษณะของการจู่โจมเกรี้ยวกราดทางอารมณ์มากเกินไป เพราะเข้าใจดีว่าพฤติกรรมเช่นนี้ของสตรีมักเป็นเหตุทำให้เรื่องราวผิดใจกันเล็กๆ น้อยๆ กับสามีหรือคนรักบานปลายกลายเป็นเรื่องใหญ่โตได้ ความรุนแรงทางอารมณ์และร่างกายจึงไม่เกิดกับครอบครัวคุณนิคส์ อีกทั้งเมื่อมีเหตุการณ์ไม่สบายใจใดๆ คุณนิคส์ก็มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอยู่เสมอ ประกอบกับก่อนที่จะตัดสินใจเลือกแต่งงานกับสามี ก็ได้เรียนรู้นิสัยใจคอของเขามาพอสมควรว่าสามารถพูดคุยกันได้อย่างเข้าอกเข้าใจกันเมื่อเกิดปัญหาใดๆ ก็ตาม

เมื่อผู้วิจัยเอ่ยถึงเรื่องของธรรมะที่เสมอกันระหว่างสามีภรรยาโดยทั่วไป ที่จะเป็นเหตุปัจจัยให้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันไปได้ตลอดรอดฝั่งนั้น เธอกล่าวว่าโดยปกติแล้วสามีจะไม่เข้าใจลึกซึ้งนักเกี่ยวกับเรื่องศีล ๕ ซึ่งจัดเป็นศีลปกติที่หากทุกคนถือประจำใจกันได้ การดำเนินชีวิตร่วมกันก็จะมีแต่ความสงบร่มเย็นนั้น แต่เขาจะทำตัวที่ไม่ดีหรือหย่อนเกินไบนัก เช่น การดื่มสุรา ก็ดื่มเป็นมารยาทกับลูกค้านั่น และไม่เคยพูดกับเธอ เพราะคุณนิกสับบอกว่าเธอขอสามีไว้ว่าหากมีเรื่องอะไรก็ตาม ขอให้พูดความจริงกับเธอ ซึ่งโดยนิสัยตั้งแต่ที่คบกันสมัยก่อนแต่งงานกัน สามีของเธอก็เป็นคนดีสม่ำเสมอ จึงไม่มีปัญหาในเรื่องของศีลที่ไม่เสมอกัน และเธอเองแม้จะชอบเข้าวัดฟังธรรมมาตั้งแต่วัยรุ่น แต่ก็ยังชอบแต่งตัวให้สวยงาม ไม่ถึงกับเป็นคนแก้วัดแก้ว่าต่างออกไปจากสามีมากนัก

คุณนิกสัขยายการสนทนาไปถึงกรณีที่เกิดมีเหตุปัจจัยที่ทำให้ต้องเกิดความแตกหักระหว่างตนเองกับสามี เช่น สามีอาจไปมีคนอื่นใหม่เพราะเขาต้องเดินทางไปต่างประเทศเป็นประจำ ประกอบกับตนไม่มีใครมีเวลาทำหน้าที่ภรรยาที่สมบูรณ์นักว่าจะไม่ตีโพยตีพายหรือประชดประชันชีวิตเป็นอันขาด เพียงขอให้เขารับผิดชอบในการจัดสรรเรื่องค่าใช้จ่ายดูทั้งตนเองและลูกชายตามสมควรก็เพียงพอ การเลิกรักกัน หรือเลิกใช้ชีวิตร่วมกันไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่สำคัญตรงที่ทั้งสองฝ่ายควรจะเป็นมิตรที่ดีต่อกันได้มากกว่า ชีวิตที่เหลืออยู่ก็จะได้ทุ่มเทให้กับการเข้าหาธรรมะของพระพุทธเจ้าได้อย่างอิสระมากขึ้น และเธอก็มั่นใจว่าจะสามารถเลี้ยงดูลูกชายด้วยตนเองได้เป็นอย่างดี

รูปภาพที่ ๕ ภาพการสัมภาษณ์คุณนิคส์

๓.๕ พุทธศักราชที่- ศุภครีที่ ๗-๑๐ เมษายน ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์คุณวัฒน์ อาจารย์มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) และโทรศัพท์ทางไกล

ผู้วิจัยเคยรู้จักคุณวัฒน์ในการสัมมนาทางวิชาการวิสาขบูชาโลก ปี ๒๕๕๓ ต่อมาได้สนทนากันทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) จนผู้วิจัยทราบว่าคุณวัฒน์ได้หย่าร้างกับภรรยาในทางกฎหมาย จึงขอถือโอกาสสัมภาษณ์ทั้งทางจดหมายฯ และโทรศัพท์ทางไกล เพื่อเป็นประโยชน์แก่งานวิจัยนี้ คุณวัฒน์ก็ยินดีเปิดเผยเรื่องราวในชีวิตครอบครัว โดยมีสาระของความรุนแรงทางจิตใจระหว่างกันมากมาย จนเป็นเหตุให้คุณวัฒน์กระทำรุนแรงต่อภรรยา ดังเรื่องราวต่อไปนี้

คุณวัฒน์เล่าว่าเขาเป็นคนเรียบง่าย สบายๆ สนุกสนาน จนพลัดพลั้งมีเพศสัมพันธ์กับหญิงสาววัยรุ่นคนหนึ่งโดยมิได้ป้องกัน และหญิงนั้นโกหกหลอกลวงว่าได้ตั้งครรภ์กับเขา เขาก็ยอมรับผิดชอบพามาอยู่ด้วยกัน จนกระทั่งมีลูกกันจริงๆ จึงแต่งงานจดทะเบียนสมรสเพื่อความสะดวกในการเบิกค่ารักษาพยาบาล

คนทั้งคู่มีความแตกต่างกันมากมาย ทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ วุฒิภาวะทางอารมณ์ รวมถึงคุณธรรม ในขณะที่คุณวัฒน์จบการศึกษาระดับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยของรัฐ ส่วนภรรยาไม่จบมัธยม ๖ อายุน้อยกว่ามาก มีช่องว่างระหว่างกันจนสื่อสารกันไม่ค่อยจะรู้เรื่อง แม้จะมีลูกด้วยกันถึง ๒ คนแล้วก็ตาม ภรรยาก็ยังคบหาชายอื่นอยู่ ไม่ได้รู้สึกผิดหรือเห็นใจสามีแต่อย่างใด

เมื่อผู้วิจัยแสดงความสนใจอย่างมากในกรณีดังกล่าว คุณวัฒน์จึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เพื่อประโยชน์ต่อการนำมาบูรณาการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธ โดยให้รายละเอียดเพิ่มเติมจากที่เกริ่นไว้อีกมาก ทั้งทางจดหมายฯ และการพูดคุยโทรศัพท์ทางไกล ผู้วิจัยขอหยิบยกคำพูดของคุณวัฒน์บางตอน ที่แสดงให้เห็นถึงความกดดันทางจิตใจที่เขาได้รับ ดังนี้

...เรื่องของผมมันค่อนข้างจะซับซ้อนครับ คือผมแต่งงานเพราะได้เสียกันแล้วไม่ได้ป้องกัน มีลูกก็เลยต้องแต่ง ภรรยาผมเขาเป็นวัยรุ่นเป็นคนบ้านนอก ครับ อายุ ๑๘-๑๙ ห่างกับผมสิบกว่าปี ความรู้ก็น้อย อดทนอยู่กันมาจนมีลูก ๒ คน ก็พยายามจะจูน (tune) เข้าหากัน แต่มันก็ไม่ไหวครับ เขาจะจู้จี้จุกจิกไปทุกเรื่อง ไม่รู้จักให้เกียรติเรา พูดจาหยาบคายมึงๆ ญๆ ไม่มีเหตุผลเลย จึงระหองระแหงกันเรื่อยมา

...ผมจบปริญญาโท...เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย^๕ เขาเรียนไม่จบแม้แต่ ๖ วันหนึ่งเขาเก็บเรื่องเก่าๆ ที่ไม่เป็นเรื่องมาใส่ร้ายผม จนในที่สุดเขาบอกว่าทนอยู่มาไม่มีความสุข จะไปมีใหม่ เราก็ผูกพันเราก็หึงหวง แต่ก็ยอมให้เขาคบกับผู้ชายคนใหม่ แบบให้ไปอยู่กันเลย เอาเงินเราไปให้ผู้ชายอีกด้วย ทรัพย์สินบางอย่างหายไป แล้วเขายังมาเรียกร้องเอาเงิน เราก็ไม่ให้ เขาทำกับเราสารพัด ทั้งดูถูกเหยียดหยาม หาเรื่องใส่ร้ายว่าเรามีผู้หญิง ทั้งที่ความจริงตัวเองมีผู้ชาย ผมป่วยแทบตาย ยังนอนเฉย จะมีน้ำใจไปเรียกรถตุ๊กๆ ให้อีกไม่มี ผมก็เลยค่อยๆ คลานออกจากบ้านไปหาหมอเอง ก็เลยหมดความอดทน ตกลงว่าถ้าไร้น้ำใจต่อกัน ขอให้ไปจากบ้านเพราะไม่มีประโยชน์ที่จะอยู่ด้วยกัน เขาขอเงินแสนหนึ่งผมก็จ่ายให้

^๕ผู้วิจัยยังเคยได้ทราบภายหลังว่า คุณวัฒน์ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากผลงานการปฏิบัติงานในราชการด้วย.

...เมื่อเงินหมดเขาก็กลับมา ผมก็รับเพราะลูกยังต้องการเขา แต่ผมไม่ต้องการ ความจริงก็อยู่ด้วยกันนอนด้วยกัน แต่ความรู้สึกผูกพันมันไม่มี ให้ไปเขาก็ไม่ไป ใจเราเองก็บอกไม่ถูกว่า จะเอาอย่างไร คิดมากเหมือนกัน ห่วงลูก เล่าทางโทรศัพท์กระท่อนกระแท่นผมขอเล่าอย่างละเอียดทางจดหมายดีกว่า...

ผู้วิจัยได้ถามในบางประเด็นเพิ่มเติม ที่ว่าหย่ากันตามกฎหมายแล้ว แต่ฝ่ายหญิงยังไปๆ มาๆ ยังแสดงความผูกพันในความเป็นครอบครัวเดียวกันหรือไม่ อย่างไร และฝ่ายหญิงไม่มีความคิดใดๆ ให้คุณวัฒน์ได้ชื่นชมเลยหรือ เช่น งานบ้าน การดูแลเอาใจใส่ลูกๆ และเป็นไปได้หรือไม่ที่ฝ่ายหญิงรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่คุณวัฒน์ไม่เคยเห็นคุณค่าของเธอ หรือระหว่างที่ใช้ชีวิตร่วมกัน คุณวัฒน์เคยไปมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงอื่นให้เธอระแวง หึงหวงหรือไม่ เป็นต้น.. ในกรณีนี้ผู้วิจัยจะยกคำพูดทางโทรศัพท์ของคุณวัฒน์ให้เห็นความกดดันทางจิตใจจนเป็นเหตุให้เขาเกิดโทสะ ทำร้ายภรรยาของตน ดังนี้

...เมื่อก่อนผมอยู่คนเดียวครับ มีผู้หญิงมาติดเยอะมาก มีทั้งหญิงแก่แม่มา้ย ทั้งเด็กวัยรุ่น ภรรยาผมเขาอาสาอยู่เป็นเพื่อนช่วยทำงานบ้าน ล้างถ้วยชาม แม่เขาบอกว่าให้มาอยู่ได้ อยู่อย่างไรก็ได้ ผมก็ตกลง มาอยู่ด้วยกันก็มีการป้องกันตลอด มีเพียงครั้งเดียวที่ไม่ได้ป้องกัน ซื้อยาคุมมาให้เขาก็บอกว่าลืมกิน เพิ่งกินไปเมื่อสักครู่ แล้วก็หายหน้าไป ๒-๓ เดือน กลับมาบอกว่าท้อง ผมก็ว่าดีไม่ต้องทำแท้ง เมื่อท้องแล้วเราก็มองจำเป็นต้องป้องกันอีก ตอนแรกเขาหลอกต่อมาก็ท้องจริงๆ ผมก็ว่าทำอย่างนี้ไม่ถูกเพราะตกลงกันว่าต้องไม่มีลูก แสดงว่าจงใจหลอกกันแต่ต้น

...ในเมื่อเขาว่าการท้องสามารถเอาชนะผู้หญิงคนอื่นที่มาติดพันผมได้ ผมก็อธิบายให้เขาฟังว่า ชาตินี้ผมตั้งใจว่าจะไม่แต่งงาน จะไม่มีลูก ผมยังไม่พร้อมมีลูก แต่เมื่อมีแล้วก็ต้องทำใจ ถ้าเราไม่เตรียมเงินไว้เพื่อลูกแสนสองแสนต่อคน เราจะลำบาก อีกหน่อยต้องทะเลาะกัน และทะเลาะกันจริงๆ เขาว่าขอทานเลี้ยงลูกได้หลายคน ผมก็บอกเขาว่าเราไม่ใช่ขอทาน ทุกครั้งจะเป็นอย่างนี้ คือหาเรื่องทะเลาะด้วยเรื่องที่ไม่เป็นเรื่องบ่อยมาก แม้จะเตือนให้ใช้สติแต่คนๆ นี้ผมรับรองว่าไม่มีทาง

...ผมไปหาแม่ พาลูกๆ ๒ คนไปกราบย่า ภรรยาผมก็ไปด้วยกัน เขาทำตัวข่มผมให้แม่เห็น แม่ผมเลยไม่ค่อยชอบ เวลาที่มีอะไรกระทบจิตใจนิดๆ หน่อยๆ ผมพยายามจะสอนเขาให้รู้จักใจเย็นให้ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ แต่เขาทำไม่ได้สักที เวลาผมทำงานเขาก็จะกวน เวลาเข้าสังคมเขาก็จะแกล้ง เช่นเข้ากลุ่มร้องเพลงสังสรรค์กับเพื่อน เขาจะแหวะให้เสียอารมณ์ ไม่ค่อยได้ยินคำพูดสร้างสรรค์เลยครับ มีหน้าที่อย่างเดียวคือใช้เงิน

...ผมเคยปรับความเข้าใจหลายครั้ง จะใจเย็นแบบภูเขาไฟได้ทะเลน้ำแข็งเจ็ดชั้น ทุกครั้งที่เขาหยิบยกเรื่องเก่า ๆ หาเรื่องทะเลาะ เช่นบางทีเราไม่มีเงินแต่เขาจะเอา ก็เอาเดี๋ยวนี้นี้ๆ เพราะบางครั้งก็ต้องไปหาหยิบยืมมาให้ ถ้าไม่ได้จะอาละวาดใส่เรา ผมอดทนไม่อยากจะพูดว่า “เธอมาแต่ตัว” เขาชอบหยิบคำพูดนี้มาหาเรื่องผมบ่อยๆ แต่ผมจะอธิบายว่า แม้ผมจะพูดคำนี้บ่อยก็จริง แต่ใครละเป็นคนทำให้ต้องพูด ถ้าอยู่เฉยๆ ทำงานบ้านเลี้ยงลูก ผมจะไม่พูด แต่เขาไม่ฟังครับ ส่วนมากเขาจะใช้คำพูดหรือกิริยาท่าทางกลบเกลื่อน แบบไม่ยอมรับผิดอะไร ทำนองนี้ มันบอกไม่ถูกนะครับว่าทำไมจึงอยู่ด้วยกันไม่ได้ คู่กันก็ไม่ใช่เรื่อง เหมือนพูดกันคนละภาษา คือผมพยายามจะอธิบายอะไรเขาไม่เคยฟัง ทั้งๆ ที่ทุกเรื่องที่ผมพูดนั้น มันเป็นความถูกต้องดีงาม เหมาะสมแล้ว แต่เขาตะเบงไปทางอื่นตลอด

...เมื่อต้องทะเลาะกันด้วยเรื่องไม่เป็นเรื่องบ่อยๆ ผมก็เคยบันดาลโทสะ ใช้ความรุนแรงเตะเข้าที่ใบหน้าครั้งหนึ่ง แรงมาก เลือดออกในตาเขา ผมสงสัย แต่ก็คิดว่าถ้าเขามีเหตุผลสักนิด คนอย่างผมคงไม่ทำอะไรถึงขนาดนั้น ต่อจากนั้นผมก็อดทนเรื่อยมาประมาณ ๓-๔ ปี ก่อนที่จะมีเรื่องเขาไปติดผู้ชายนี้แหละครับ พ่อแม่ ญาติๆ พี่น้องเขาทุกคน รู้เห็นหมดว่าเขาไปนอนกับผู้ชาย แต่ผมก็ไม่อยากคิดอะไร ถ้าเขาไม่เล็งน้ำใจกับผมบ่อยๆ ผมก็รองรับได้ เพราะเรื่องแบบนี้ผมว่าบางทีมันก็ธรรมดา ผมรู้สึกผิดอยู่เกือบ ๑๐ ปี ที่เตะเขา ผมก็เลยจ้างเขาหย่า แต่เขาก็ไปไม่นานก็กลับมาอยู่กับลูก ผมก็ให้อยู่ ไม่อยากคิดมาก เพราะผมรู้สึกไม่เอาแล้ว แม้ผมก็ยังหวังเลยว่าเขาจะฆ่าเอาเธอกลับบ้าน เพราะครอบครัวเขาไม่ค่อยมีฐานะเท่าไร ผมก็บอกแม่ว่า มันอยู่ที่ผม เรื่องมันยาวและสลับซับซ้อนกว่านี้มาก

...แต่จริงๆ ผมรักเขามาก อยากจดทะเบียนด้วย แต่ดูๆ มันไม่ลงตัวแต่แรก ผมพยายามจะบอกเขาว่า เราเข้ากันไม่ได้สักเรื่อง มีอะไรก็ต้องพูดคุยกันอย่างใจร้อน แต่เขาก็ทำผมเดือดร้อนทุกเรื่อง แม้ตอนที่ผมประชุมยังโทรมาหาเรื่อง กลับบ้านก็ถูกด่าเสียๆ หายๆ เพียงแค่ผมไม่รับสาย หรือพูดคุยตามที่เขาค้องการ ไม่ได้มีเรื่องอะไรสำคัญเลย

...คือเมื่อก่อนอาจจะใช้ที่ผมลุ่มหลงเขา แต่เมื่อผมรู้ว่าผมมีลูก ผมรักลูกมากที่สุด ผมหยุด และทุกอย่างผมนำมาเขียนบทความจนได้รางวัล แต่เขาไม่ไ้ครับ เขาหักหาญน้ำใจผม ที่ผมมองผมว่าถูกต้องที่เขาใจ แต่ผมคิดว่าเขาไม่มีวิจารณญาณ มองไม่ออกว่าปัจจุบันกับอดีตเป็นอย่างไร ผมมีลูก ผมหยุด ผมทำงาน มีเงินให้เขาใช้สบายมือ มีทองเต็มแขนเต็มคอ เอาไปอวดเพื่อนบ้าน แต่เขาก็ยังเหน็บแนมผมเรื่องเก่าๆ เอาผู้หญิงคนเก่ามาพูดทับถมกัน.. ผมพยายามส่งให้เขาเรียนมหาวิทยาลัยปีหนึ่ง เป็นลูกศิษย์ของผมเอง เมื่อมีความรู้เขาคงแยกแยะออก ผมว่าเมื่อเขาเรียนจบเขาคงคิดได้ครับ...

...ที่พี่ถามผมว่า “ตอนที่ได้เสียกันแล้วเขาก็หายไป แล้วกลับมาจากที่หลอกว่าท้อง ต่อมาก็ท้องจริงๆ ช่วงที่มาอยู่กับลูกแบบไปๆมาๆ แม้จะไม่หาเงินเข้าบ้าน เขาทำตนเป็นประโยชน์อย่างไบบ้าง เขาไม่รู้สึกผูกพันกับลูกหรือ” คำตอบคือ เขายันทำงานบ้านครับ ซักผ้าถูบ้านทำความสะอาดเรียบร้อย นะครับ บางครั้งเขาไปปรับกล้วยไม้จากลาวไปขายตลาดอุดร ได้เงินเป็นหมื่นต่อวันก็มี แต่ผมไม่สนใจ เพราะเป็นหยาดเหงื่อแรงงานของเขา แต่เวลาผมกู้เงินธนาคาร ล้วนสองล้าน เวลาผมซื้อของเล็กๆ น้อยๆ เขามักจะครอบงำเอาทุกอย่าง อยากใช้เงินผมแข่งผม ทั้งที่เวลาเขาหาได้ผมไม่เคยสนใจ มีแต่สอนว่าเงินหายากได้มาแล้วก็ใช้ให้เป็น ก็เขาขายประกัน...มีเงินใช้บ้าง ผมหาลูกค้าช่วย มีเงินบ้าง ผมคอยเพิ่มให้ สุขสบาย แต่เขาดูเหมือนไม่ค่อยเข้าใจ...เขาจัดวิถีชีวิตของเขาไม่เป็น เขาสับสน

...เรื่องการหาเงินเขาเก่งครับ คำขายเก่ง ได้เงินมามากๆ เขาก็ซื้อของเข้าบ้านอยู่ ส่วนเลี้ยงลูก ซื้อของให้ลูก ซื้อขนมให้ลูกก็มีบ้าง ผมพยายามอธิบายให้เขาเข้าใจว่าเงินที่ผมหามา นั้นผมให้ได้เท่าที่จำเป็น แต่ไม่อยากจะแสดงอาการว่ามาใช้เงินที่ผมหยิบยืมมาแข่งกับผม ผมซื้อทองซื้ออะไรให้ก็เยอะ แต่จะให้เก็บเงินไม่ได้ ใช่มือเติบ ผมเคยลองหลายครั้ง เงินหมดแล้วก็มาบิบบอกกับผม ผมเดือดร้อนประจำ.. เวลาผมได้เงินมามากๆ ผมซื้อกางเกงยี่ห้อจิกตัวเดียว ในราคาดเหลือแปดร้อยบาท เขาก็หาเรื่องทะเลาะกับผมทันที... พอมีผู้ชายคนใหม่ รู้สึกเขาคงปรนเปรอไปเยอะ เพราะแม้แต่พี่สาวเขาก็บอกว่าเวลาที่เขาพาผู้ชายไปนอนที่บ้าน เห็นผู้ชายคนนั้นสั่งให้ซื้ออะไรเขาก็ซื้อให้.. บางครั้งก็พิสูจน์ได้ว่าพี่สาวพูดจริง

กรณีของคุณวัฒน์นับเป็นความรุนแรงทางกายที่วัฒน์ก่อกับภรรยา เพราะได้รับความกดดันทางจิตใจในหลายสิ่งหลายอย่างจากการกระทำของภรรยา แต่เขารู้สึกผิด แม้เวลาจะผ่านไปนานพอสมควรก็ตาม ทุกวันนี้เขาส่งเสียให้ภรรยาศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี เพราะเชื่อว่า เมื่อภรรยามีการศึกษาเพิ่มขึ้น จะสามารถเปลี่ยนความประพฤติไปในทางที่ดีขึ้นได้

๔. การใช้ “ธ ย.” ในฐานะเครื่องมือประกอบการฝึกฝน บ่มเพาะ พัฒนาตน สำหรับแต่ละปัจเจกเพื่อนำไปจัดการความรุนแรงในครอบครัวด้วยตนเอง

หากปัจเจกในแต่ละครอบครัวในสถาบันครอบครัวนำเครื่องมือ “ธ ย.” นี้ไปใช้จนเกิดปฏิสัมพันธ์ในทางสันติสุขกับคนในครอบครัว ก็สามารถร่วมสร้างกระแสนิยมในโครงสร้างสังคมแบบใหม่ที่ตระหนักถึงความสามัคคีปรองดองในครอบครัวได้ เมื่อแผ่ขยายไปมากขึ้น ความรุนแรงก็จะลดน้อยลงตามไปด้วย

นัยของ “ธ ย.” มี ดังนี้

ย. ที่ ๑ เยือกเย็น : สติ และปัญญา ทำให้จิตใจสงบเยือกเย็น จะมีสติ มีปัญญาได้ก็ด้วยการฝึกฝน^๖ในการระงับความผัดหวัง ความเสียใจ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์และกิเลสตัณหาต่างๆ อย่างถอนตัวไม่ขึ้น การฝึกสมาธิเป็นประจำทำให้จิตใจสงบ เยือกเย็นได้ สติก็มา ปัญญาก็เกิด มีปัญหาใดๆ ก็ไม่ระเบิดเป็นความก้าวร้าวรุนแรงทั้งทางวาจา และทางกาย ซึ่งมักเกิดควบคู่กัน

ย. ที่ ๒ ยิ้มแย้ม : เกิดได้อย่างจริงใจ ฉายให้เห็นบนริมฝีปากที่เหยียดยิ้มสรวล พร้อมแววตา และท่าทีที่เป็นมิตร จากจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความรัก ความเมตตากรุณา ความปรารถนาดีต่อกัน เข้าใจ เห็นใจ และเห็นคุณค่าของผู้อื่น เสมอเหมือนที่ต้องการให้ผู้อื่นเข้าใจ เห็นใจและเห็นคุณค่าในตน การยิ้มแย้มอยู่เป็นนิจย่อมจะสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรที่ดีต่อกันในทุกสถานภาพ พร้อมทั้งจะเชื่อมสัมพันธ์มิตรต่อทุกคน ทุกฝ่าย เท่าที่โอกาสจะอำนวย^๗

ย. ที่ ๓ ยกย่อง : เป็นการระลึกถึงกันไปในทางดี ให้เกียรติกัน ด้วยคำพูดและการกระทำ ประนีประนอมกัน ขอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างทั้งต่อหน้าและลับหลัง คติการครองเรือนโบราณในทางพุทธที่ว่า “ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า” ยังใช้ได้ผลดีอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ในอันที่จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งใดๆ โดยไม่จำเป็น^๘

ย. ที่ ๔ ยึดหยุ่น : คือการรู้จักเมตตา กรุณาให้อภัยกันและกันในเรื่องบางเรื่อง ไม่เคร่งครัดหรือตึงเครียดจนเกินไป จัดเป็นวิธีการดำเนินชีวิตร่วมกันบน “ทางสายกลาง” เวลาจะช่วยให้ทุกอย่างดีขึ้น และกลายเป็นความผูกพันที่ลึกซึ้งต่อกัน สามารถเป็นเครื่องมือผนึกกำลังกันอย่างเหนียวแน่นเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของครอบครัวในทุกด้าน^๙

ย. ที่ ๕ ยินยอม : คือการรู้จักเสียสละอารมณ์ความต้องการส่วนตัว มีความคิด ความเข้าใจในทางที่ถูกต้อง โดยหมั่นนึกถึงสมัยที่เคยรักกันใหม่ๆ อะไรก็ยอมทั้งสิ้น แต่เมื่อความรักสุกงอมจนได้ใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัวเดียวกัน ต่างก็มีบทบาท ภาระหน้าที่ ที่หนักขึ้นจากการทำงาน

^๖ด้วย ทมะ ขันติ จาคะ ใน “มรवासธรรม” - ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

^๗ด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นกัลยาณมิตร และการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ตามหลักสิทธิมนุษยชนทั่วโลก เป็นการผสานแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และทางตะวันตก.

^๘ตามหลักสาราณียธรรม ๖ - ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๕๓๑-๕๓๓ และ ทิส ๖ - ที.ป. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๔/๒๑๒-๒๑๔ ผสานการใกล้เคียง ประนีประนอมกันทั้งตามแนวทางพระพุทธศาสนาและตะวันตก.

^๙ตามทฤษฎี ตะแกรงแห่งความสัมพันธ์ (The Relationship Grid) ของ เวย์น อี. เบเกอร์ (Wayne E. Baker) ผสานหลักพุทธธรรม : พรหมวิหาร ๔ - ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๗-๓๒๘/๒๕๖-๒๕๗ และ สังคหวัตถุ ๔ - อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒, ๒๕๖/๕๑, ๓๗๓.

หาเลี้ยงครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวอยู่รอดปลอดภัยในทุกๆ ด้าน อารมณ์อ่อนหวานต่อกันในหลายๆ เรื่องก็เหือดหายไปตามกาลเวลา กลายเป็นอารมณ์เสียจากความเหน็ดเหนื่อยในอาชีพการงาน ต่างฝ่ายต่างต้องเห็นใจ และอภัยให้กัน คิดให้ได้ว่าในเมื่อเวลาเปลี่ยน หลายสิ่งหลายอย่างก็ย่อมต้องเปลี่ยนไปตามสภาพและกาลเวลาเป็นธรรมดา คนที่ไม่เคยยอมบางเรื่องก็ต้องยอม ต้องยอมเลิกกระทำบางอย่างที่ตนชอบ แต่อีกฝ่ายไม่ชอบ การรู้จักยินยอม จึงเป็นการ “เอาใจเขา มาใส่ใจเรา” เป็นการฟังความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างลึกซึ้ง (deep listening)^{๑๑} เมื่อรู้ว่าอีกฝ่ายชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด ก็ไม่ขัดใจ เป็นการป้องกันความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยกันได้เป็นอย่างดี

ย. ที่ ๖ แยกแยะ : บางคนอาจเข้าใจผิดไปว่า เมื่อแต่งงานอยู่ด้วยกันแล้ว ทุกอย่างเป็นเรื่องเดียวกันหมดเหมือนเป็นเงาของกันและกัน ไม่ว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะไปไหนมาไหน จะคบหาเสวนากับใคร พูดเรื่องอะไร ตนมีสิทธิ์จะรู้เรื่องราวทั้งหมด โทรไปไหน โทรหาใคร ผู้ชายหรือผู้หญิง คอยกันเรื่องอะไร ทำไมต้องพูดนานขนาดนั้น ฯลฯ ที่ถูกต้องฝ่ายต้องรู้จักแยกแยะสิทธิส่วนบุคคลที่ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือเป็นการเบียดเบียนครอบครัวร่วมกัน ต้องเข้าใจธรรมชาติของทุกคนที่มีความต้องการที่จะเป็นส่วนตัวบ้างไม่มากก็น้อย ให้ทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติให้มากที่สุด และเรียนรู้ในการรักษาระยะห่างระหว่างกันให้พอเหมาะ พอควร ไม่มากเกินไป และไม่น้อยไปจนเกิดความห่างเหิน และมีปัญหาตามมา ความเป็นบุคคลเดียวกันของปัจเจกบุคคลในฐานะสามีภรรยา หรือพ่อและแม่ของลูกๆ มีสาระสำคัญในแง่ของความสมัคปรมาสมัคคีปรองดองกัน เพื่อนำพานาวาชีวิตแต่งงานให้อยู่รอดปลอดภัย ไม่ล่มกลางคัน มากกว่าการก้าวท้าวสิทธิเสรีภาพความเป็นส่วนตัวที่เกินความพอเหมาะพอควร^{๑๒}

ย. ที่ ๗ ยืนยัน : ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น แม้จะมีปากมีเสียง ขัดแย้งกันบ้าง ปัจเจกบุคคลในครอบครัวเดียวกันโดยเฉพาะสามีภรรยา ควรหมั่นบอกรัก และแสดงให้เห็นถึงความรักนั้นในโอกาสพิเศษต่างๆ เช่น วันครบรอบแต่งงาน วันคล้ายวันเกิดของทุกสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น โดยไม่ถือว่าเป็นธรรมเนียมเฉพาะชาวตะวันตก เพราะความรัก ความใส่ใจต่อบุคคลอันเป็นที่รักไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา หรือวัฒนธรรมแต่อย่างใด ต่างต้องหมั่นยืนยันความรัก ความเคารพ ความอาทรที่มีต่อกันเสมอๆ บรรยากาศในบ้านก็จะอบอุ่นไปด้วยความรัก ความอบอุ่น ทุกปัจเจกใน

^{๑๑}ตามทฤษฎีการฟังอย่างลึกซึ้งของ เดวิด โบห์ม (David Bohm) และทฤษฎีตัวยู ของ ออตโต้ ซี. ชาร์เมอร์ (Otto C. Scharmer) - ศสานหลักพุทธธรรม (เห็นถูก คิดถูก ทำงานได้ถูก ดำรงความเป็นอยู่ถูกต้อง ในอริยมรรค จาคะ ฯลฯ) - อ้างแล้ว.

^{๑๒}อุเบกขาในพระพุทธศาสนา ศสานการเคารพสิทธิเสรีภาพส่วนตัวตามแบบตะวันตก.

ครอบครัวเดียวกันควรยืนหยัดให้กันและกันมั่นใจเสมอ^{๑๒}ว่า ยามสุข ทุกคนจะร่วมเสพ และยามทุกข์ ก็จะร่วมด้านและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยกัน ไม่ทอดทิ้งกัน คนเราหากคิดจะเลิกรากันไป ก็มักจะมีข้ออ้างหรือเหตุผลนานัปการ แต่จงระลึกถึงความรักที่เคยมีต่อกัน และช่วยกันพยุง ประคับประคองรักนั้นไว้เสมอ ความรักในแบบเสน่หา เมื่อนานไปก็ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนเป็นความ เปื่อหน่าย แต่สามารถเปลี่ยนเป็นความผูกพันด้วยเมตตากรุณา ปรารถนาดีต่อกัน^{๑๓} และร่วมฟันฝ่า อุปสรรคต่างๆ ไปด้วยกันจนกว่าชีวิตจะหาไม่ แต่ถ้าจำเป็นต้องเลิกรากัน ต่างก็ยังเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันได้ ด้วยความรู้สึที่ดีๆ เป็นพ่อและแม่ที่ดีของลูกที่ต่างมีส่วนเป็นผู้ให้กำเนิด และยืนหยัดให้ลูกรู้ถึงความสามัคคีของทั้งพ่อและแม่ในอันที่ยังจะร่วมเป็นพ่อและแม่ที่ดีของลูกต่อไป แม้จะแยกทางกันก็ตาม ต่างสามารถจัดวันเวลาที่เจอเจอกันพร้อมหน้าพ่อแม่ลูกได้ โดยมีจำเป็นต้องเป็นศัตรูกัน เพราะบทบาทของความเป็นพ่อแม่ มิได้หมดไปจากการแยกทางหรือหย่าร้างกันแต่อย่างใด ควรต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อไป แม้จะต่างมีครอบครัวใหม่ก็ตาม คนในครอบครัวตะวันตก จากที่เห็นได้จากสื่อภาพยนตร์ทางโทรทัศน์ วิดีโอ ทั่วๆ ไป มักไม่ถือสาในเรื่องนี้เท่าคนในครอบครัวตะวันออก เพราะการหย่าร้างของวัฒนธรรมเขาเป็นเรื่องไม่หนักหนาสาหัสเท่าวัฒนธรรมตะวันออก แต่ในทุกวิกฤติย่อมมีโอกาสรอดอยู่ด้วยเสมอ การหย่าร้างของทั้งสองฝ่ายและต่างฝ่ายต่างไปแต่งงานมีครอบครัวใหม่ หากเป็นไปโดยสันติ และบรรยากาศของความเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันยังคงอยู่ ก็เท่ากับลูกๆ ของทั้งสองฝ่ายต่างมีสมาชิกครอบครัวเพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็นบิดาหรือมารดาเลี้ยง น้องต่างบิดาหรือมารดาเป็นต้น ต่างฝ่ายยังต่างไปมาหาสู่กันได้ โดยมีต้องมีความ โกรธเกลียด อาฆาตแค้นแต่อย่างใด

ย. ที่ ๘ ยับยั้ง : ปัจเจกต้องมีความแน่วแน่ อดทน เอาชนะยับยั้งความโกรธของคนที่ไม่โกรธตน ด้วยความไม่โกรธ ยับยั้งซึ่งใจ เอาชนะคนไม่ดีหรือสิ่งไม่ดี ผิดศีลผิดธรรมต่างๆ ด้วยความดี มีศีลธรรม และยับยั้ง เอาชนะความตระหนี่ ด้วยการรู้จักให้ รวมถึงเอาชนะคนพุดจาหละหละโลเล ด้วยการพูดแต่ถ้อยคำสัตย์จริง^{๑๔}การจะฝึกใช้ “การยับยั้ง” ในเรื่องเหล่านี้เป็นเครื่องมือจัดการความรุนแรงฯ ปัจเจกบุคคล ควรเสวนาใกล้ชิดกับกัลยาณมิตรอยู่เสมอ เพราะกัลยาณมิตรจะช่วยชี้แนะชักเตือนให้เข้าสู่ทางแห่งการประพฤติดชอบต่างๆ^{๑๕}

^{๑๒}องค์ประกอบแรกใน ๓ องค์ประกอบ ของคุณลักษณะพิเศษของความรักที่มีบริบทในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ ความคุ้นเคย ใกล้ชิด สนทนสนม ผูกพันอย่างลึกซึ้ง (intimacy) ตามแนวคิดของทางตะวันตกใน “ทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรัก” (Triangular Theory of Love) ของ โรเบิร์ต สเติร์นเบิร์ก (Robert Sternberg) - “Triangular Theory of Love”, <http://en.wikipedia.org/wiki/Triangular_theory_of_love>.

^{๑๓}พรหมวิหาร - อังแล้ว.

^{๑๔}บุญ. (ไทย) ๒๕/๒๒๓/๑๐๒.

^{๑๕}อริยมรรคมีองค์ ๘ ในหมวดหลักธรรมว่าด้วย “กัลยาณมิตร” - ส.ม. (ไทย) ๑๕/๔๕/๔๓.

ย. ที่ ๕ ยีเยวยา : การเยียวยาคใจของทุกฝ่าย ควรเริ่มที่ความพยายามเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสในจิตใจตนเองก่อนเสมอ ด้วยการเปลี่ยนวิธีคิดต่อสิ่งต่างๆ ไปในแง่บวกแทนแง่ลบอย่างสม่ำเสมอ อภัยตนเอง และอภัยอีกฝ่ายในความขัดแย้ง บาดหมางกัน โดยคิดให้ได้ว่าในการอยู่ร่วมเป็นครอบครัวเดียวกัน ก็ย่อมมีการกระทบกระทั่งกันเสมือนลิ้นกระทบกับฟันในปากของเราเองเป็นธรรมดา

การสวดมนต์ ทำสมาธิภาวนา จะช่วยทำให้จิตใจสงบลงได้มาก ทุกศาสนาสามารถทำสมาธิได้คือการทำให้ใจให้หยุดนิ่งสงบ ใช้สติตามระลึกถึงความเป็นปัจจุบันขณะ ด้วยความรู้สึกตัวทั่วพร้อมให้จิตไม่ซัดส่ายไปในอารมณ์ร้ายต่างๆ ดังมีพุทธพจน์ตรัสไว้ทำนองว่า หากปัจเจกชน ทำตนให้เหมือนกังสดาลหรือระฆังวงเดือนที่ตัดขอบปากออก หรือเรียกง่าย ๆ ว่าฆ้องแตกได้ ความเจ็บสงบก็ย่อมเกิดในใจตน ไม่ต้องการโต้เถียงหรือขัดแย้งกับใครเลย^{๖๖} อีกทั้งโดยธรรมชาติแล้ว เวลาที่ผ่านไปจะเป็นสิ่งที่สมานแผลในจิตใจได้เป็นอย่างดี การหามิตรที่ดีไว้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น สนทนา ให้คำแนะนำตนในเรื่องที่ยังไม่ทราบ โดยเฉพาะวิธีทำใจให้สงบ จะช่วยระบายทุกข์ในจิตใจได้มากที่สุด เพราะเมื่อใจสงบ ปัญญา ก็ย่อมเกิดขึ้นพิจารณาหาสาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหาต่างๆ ได้ดี ทำให้รู้จักที่จะดำเนินชีวิตไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนและผู้แวดล้อม โดยมีความถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร เก็บรักษา ห้อมล้อมด้วยคนดี มีชีวิตที่ห่างไกลทางอันนำสู่ความเสื่อม^{๖๗}

กล่าวโดยสรุปแล้ว เครื่องมือหลักชุด ๕ ย. นี้เป็นการผสมผสานจุดร่วมและจุดเสริมต่างๆ ในแนวคิด ทฤษฎี หลักการต่างๆ ของทางตะวันตก ตะวันออก และหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่าง ย่นย่อจากรายละเอียดที่ได้แจกแจงไว้ข้างต้นแล้ว ในมุมมองโดยรวมที่ว่า การบูรณาการเชิงพุทธ มีประโยชน์ในแง่ที่สามารถผสมกลมกลืนกับความเป็นไป หรือความเปลี่ยนแปลงของทุกสรรพสิ่งในสากลโลกได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าโลกจะวิวัฒนาการให้เจริญรุดหน้าไปมากในทางวัตถุเพียงใด การนำพระพุทธศาสนามาร่วมประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกันในครอบครัว ยังเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะสามารถนำหลักธรรมต่างๆ ดังเสนอเป็นทางเลือกไว้มาทำให้จิตใจเจริญรอยตามความเจริญทางวัตถุไปด้วย รวมลงเป็นจิตที่แน่วแน่ ตั้งมั่น มีสติ ระลึกรู้ถึงความเป็นปัจจุบันขณะที่เป็นทาส

^{๖๖} พุ. ธ. (ไทย) ๒๕/๑๓๔/๗๓, “พุทธวจนะ” (The Buddha’s Words) - <<http://www.dhammajak.net/board/viewtopic.php?t=8869>>.

^{๖๗} ติฎฐัมมิกัตถประโยชน์ ๔ - ประโยชน์ในโลกนี้ - เจริญธรรมใน พุ.ศ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๕๐๓, อง.ภก.ก.อ. (ไทย) ๓/๓๐/๑๑๔ และ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๐. .

ของทั้งวัตถุ และอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ที่มีแต่จะสร้างปัญหาให้เกิดความไม่สงบ ความโกลาหล
ความรุนแรงในทุกทาง